

Araştırma Makalesi

Liseli Ergenlerde Madde Kullanma Eğiliminin Kişisel, Sosyal ve Akademik Değişkenler Açısından Karşılaştırılması*

Kenan Bülbül¹
Milli Eğitim Bakanlığı

Hatice Odacı²
Trabzon Üniversitesi

Öz

Madde kullanımı gelişmiş ülkeler de dâhil olmak üzere özellikle ergenlik dönemindeki bireyler arasında artan bir şekilde sorun hâline gelmekte ve gün geçtikçe kullanılan maddelerin çeşitliliği artmaktadır. Bu çalışmada farklı lise türlerinde öğrenim gören ergen bireylerin madde kullanma eğilimlerinin bazı kişisel, sosyal ve akademik değişkenlere dayalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma grubunu farklı lise türlerinde öğrenim görmekte olan 513'ü kız (%56,8) ve 390'ı erkek (%43,2) olmak üzere toplam 903 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaşları 14 ile 21 arasında değişmekte olup yaş ortalaması 16.33'tür (SS= 1.14). Çalışmanın verileri araştırmacılar tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formu ve Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimi puanlarının cinsiyet durumuna, lise türüne, sınıf düzeyine, aile gelir düzeyine, aile tutumuna, kişinin kendisinin ve ailesinin madde kullanma durumuna dayalı anlamlı farklılık gösterdiği, ama aile tipine ve kardeşler arası konuma dayalı anlamlı farklılıkların olmadığı belirlenmiştir. Elde edilen bulgular, literatür bilgileri ışığında tartışılmıştır. Bu araştırmanın sonuçlarının ergen bireylerin madde kullanma eğilimlerinin belirlenmesi ve bu kapsamda önleyici çalışmaların yapılması açısından katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler

Madde kullanma eğilimi • Lise öğrencileri • Lise türü • Cinsiyet • Aile

* “Aile Yapısı, Bağlanma Stili ve Umutsuzluğun Lise Öğrencilerinin Madde Kullanma Eğilimleri İle İlişkisi” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

Bu çalışma 11-14 Mayıs 2017 tarihinde Ordu'da düzenlenen IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

1 **Yetkilendirilmiş yazar:** Kenan Bülbül, Milli Eğitim Bakanlığı, İMKB İlkokulu, 61450 Hayrat Trabzon. Eposta: k_bulbul@hotmail.com

2 Trabzon Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Söğütü Trabzon. Eposta: haticeodaci@ktu.edu.tr

Atf: Bülbül, K. & Odacı, H. (2018). Liseli ergenlerde madde kullanma eğiliminin kişisel, sosyal ve akademik değişkenler açısından karşılaştırılması. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5, 691–719.

<http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.4.0026>

Madde kullanımını gelişmiş ülkeler de dâhil olmak üzere özellikle ergenlik dönemindeki bireyler arasında artan bir şekilde sorun haline gelmekte ve gün geçtikçe kullanılan maddelerin çeşitliliği artmaktadır. Bununla beraber her ne kadar bazı yasal önlemler alınıyor olsa da geçmiş yıllara göre bağımlılık yapıcı maddelere kolay ulaşılabiliyor olması, yaşanan teknolojik ve kültürel değişim ve bu değişimin getirmiş olduğu yozlaşmalar madde bağımlılığında hatta madde kullanma eğiliminde artışlara neden olabilmektedir. Amerika’da 18 yaş ve üzeri bireylerin seçilen bazı özelliklere göre alkol kullanımını belirlemeye yönelik bir araştırmada, genel olarak 18 yaş ve üzeri bireylerde düzenli alkol kullanım yaygınlığı %52 olarak belirlenmişken, bireylerin %21’inin yaşam boyu alkol kullanmadığı görülmektedir. Aynı çalışmada erkeklerin %60’ı ile kadınların %44’ünün düzenli içici olduğu belirlenmiştir. Asyalı yetişkinlerin %42’sinin yaşam boyu alkol kullanmadığı tespit edilmiştir. Buna karşılık genel olarak Amerika’da 18 yaş ve üzeri bireylerin %18’i halen sigara içicisi olmakla beraber, %21’inin eski içici olduğu dikkat çekmektedir. Bireylerin %61’inin hayatlarında 100 sigara bile içmediği tespit edilmiş ve kadınların %16’sı, erkeklerin ise %21’inin halen içici olduğu belirlenmiştir (Blackwell, Lucas & Clarke, 2014, s.73). Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre, küresel anlamda uyuşturucu kullanım yaygınlığının 2004 yılında Doğu Akdeniz Bölgesindeki en yüksek yaygınlık oranıyla %0 ile %3 arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Ayrıca Afrika, Asya, Doğu Akdeniz, Avrupa ve Batı Pasifik’teki seçilen ülkelerde kadınlar ve erkekler arasındaki uyuşturucu kullanım bozukluğunun yüksek oranda olduğu tespit edilmiştir. 15 yaş ve üzeri kadın ve erkeklerde uyuşturucu madde kullanım yaygınlığı ise bazı ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Uyuşturucu madde kullanım yaygınlık oranı en fazla olan ülke olarak erkeklerde %3,32 ile İran’ı, %3,14 ile Kolombiya, %2,44 ile Nijerya ve %2,15 ile Boliviya takip etmektedir. Araştırmaya dâhil edilen tüm ülkelere göre daha az olmakla beraber kadınlarda uyuşturucu madde kullanım yaygınlık oranı %0,0 ile %1,4 düzeyindedir (World Health Organization [WHO], 2004). Türkiye’de ise 15-24 yaş arası bireylerin 2010-2014 yılları arasında her gün düzenli olarak tütün ve tütün mamulü kullanma oranı %16,4 ile %18,5 arasında değişmektedir. Yine 15-24 yaş arası bireylerin alkol kullanma oranları da yıllara göre farklılık göstermektedir. Buna göre 2010 yılında toplam nüfusun %12,6’sı alkol kullanırken, 2014 yılında bu oran %14,9 olarak belirlenmiştir. (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2014). Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Madde Bağımlılığı İzleme Merkezi’nin 2014 yılında hazırlamış olduğu Türkiye Uyuşturucu Raporu kapsamında 25 ilde 8145 hane halkı ile görüşülmüş ve yaşam boyu madde kullanım sıklığı %2,7 olarak tespit edilmiştir. 32 ilde, genel ve teknik lise dağılımına göre 11812 öğrenciye ulaşılmış ve okul çağı çocuklarının yaşam boyu madde kullanım sıklığı %1,5 olarak belirlenmiştir. Kullanılan maddelere ilişkin verilere bakıldığında, tüm kullandığı maddeleri belirtenler arasında esrar ve türevleri %84,1 ile ilk sırada yer alırken, bunu %32,9 ile uçucular ve %22,7 ile uyarıcılar takip etmektedir. Son 12 ay içinde kullanma durumuna göre;

tütün %5,1, alkol %5,7, ilaç %38,5 oranları ve son 30 gün içinde kullanma durumuna göre; tütün %8,3, alkol %9,7, ilaç %36,4 oranları dikkat çekmektedir (Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi [TÜBİM], 2014, s. 10, s. 43). Ulusal ve uluslararası çalışmalar, madde kullanımının sağlıklı bir gelecek için çözülmesi gereken bir problem olduğunu ve nedenlerinin kişisel ve sosyal değişkenler düzeyinde daha net belirlenmesi gerektiğini göstermektedir.

Madde (kötüye) kullanımı veya kullanma olasılığı durumu (MacAndrew, 1986) olarak değerlendirilen madde kullanma eğilimi kişisel ve sosyal değişkenlere göre farklılık gösterebilmektedir. Madde kullanım bozukluğunu doğru bir şekilde belirleyebilmek için bireysel ve çevresel özellikleri dikkate alarak değerlendirme yapılmalıdır. Bu durumda sadece bireyi merkeze alarak inceleme yapmak doğru olmayacaktır. Önemli olan bireyi madde kullanmaya iten nedenleri ve madde kullanmaya eğilimli yapan bireysel ve çevresel özellikleri belirlemektir. Uzbay (2009) diğer tüm hastalıklarda olduğu gibi madde bağımlısı olma riskini artıran çeşitli nedenlerin bulunduğunu, doğuştan gelen veya çevreden kaynaklanan faktörlerin yanı sıra yaşam tarzı ile ilişkili bazı özelliklerin madde kullanımını ve bağımlılığı önemli derecede etkileyerek madde kullanım riskini artırabileceğini belirtmektedir. Madde kullanma nedenleri, Türk Sağlık Araştırmaları kapsamında yapılan bir araştırmada; merak, özentisi, aile sorunları, kişisel sorunlar, arkadaş etkisi, eğlence amaçlı, hiçbir özel neden bulunmaması şeklinde sınıflandırılmıştır (TÜİK, 2014).

Bu bağlamda bireylerin madde kullanımına başlamalarında farklı birçok risk faktörünün etkili olduğu söylenebilir. Örneğin özellikle ergenlik döneminde bireylerin kendilerini içinde buldukları arkadaş grubuna veya çevrelerine kabul ettirme çabaları, büyüdüklerini kanıtlamak istemeleri, dikkat çekme veya okul başarısızlığı gibi faktörlerin yanında ailesinin bireye karşı tutumu, ailede madde kullanan bireylerin bulunması ve maddi imkânlar veya imkânsızlıklar da madde kullanımında veya kullanma eğiliminde risk faktörü oluşturabilmektedir. Ergenin yaşamına dair önemli davranışları edindiği aile ortamı öncelikle ele alınması gereken bir etken olarak değerlendirilmektedir. Çünkü aile işlevlerini bir bütün olarak yerine getiremeyen ve sağlıksız olarak nitelendirilebilecek ailelerde yaşayan bireylerin daha fazla madde kullanma eğilimi sergiledikleri bilinmektedir (Ateş & Akbaş, 2012; Bircan & Erden, 2011; Bjarnason ve ark., 2003; Brody & Forchand, 1993; Borawski ve ark., 2003; Griesbach, Amos & Currie, 2003). Örneğin Coombs ve Landsverg (1988) çalışmalarında anne baba ile ergen ilişkisinin alkol ve madde kullanımında etkili olduğunu, alkol ve madde kullanan ergenlerin anne babaları ile iletişimlerinin açık olmadığını, duygusal olarak kendilerini ifade edemediklerini, ailede televizyon, ev ödevleri, alkol-madde kullanımı ile ilgili katı kuralların bulunduğunu ve bu gençlerin anne babalarına güvenmeyi, onlarla iyi iletişim kurmayı istediklerini tespit etmişlerdir. Diğer taraftan tek veya üvey ebeveyn yanında kalan veya ailesinde madde kullanan birey-

lerin bulunduğu ergenlerin de madde kullanımı açısından risk altında oldukları bilinmektedir (Griffin, Botvin, Scheier, Diaz & Miller, 2000; Herken, Özkan & Bodur, 2000; Hoffman, 2002; Karatay & Kubilay, 2004; Otten, Engels & Van den Eijnden, 2008; Ögel, Taner & Eke, 2006; Ritter, Stewart, Bernet, Coe & Brown, 2002). Bu bağlamda aile bütünlüğünün yetersiz olması, ailede iletişimin açık ve net olmaması şeklinde betimlenebilecek sağlıklı ailelerde büyüyen bireylerin aile yapılarının madde kullanımı açısından bir risk faktörü oluşturduğu söylenebilir. Ailenin tutarsızlık sergilemesi ve ilgisiz davranması, çocuğun başarısının ödüllendirilmemesi ve çocuk ile aile arasındaki iletişimin kalitesi bireyin kendisini ailesine ait hissetmesini de etkileyebilir. Bu anlamda bireyin aile içinde huzurlu ve sorunsuz bir ortamının bulunması bireyin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişimi açısından son derece önemlidir. Aile içindeki bireylerin birbirlerinden beklentileri, anne babanın veya kardeşlerden birinin madde kullanması, ailenin aşırı izin verici bir tavır sergilemesi madde kullanımını etkileyebilecek faktörler arasında sayılabilir.

Bu konuyu ele alan çalışmalarda; ergen-ebeveyn ilişkileri (Parker & Benson, 2004), sosyoekonomik düzey (Poorasl, Vahidi, Fakhari, Rostami & Dastghiri, 2007), genetik faktörler (Tsuang, Bar, Harley & Lyons, 2001), çevresel nedenler (Tarter, 2002) gibi birçok faktörün yanında akademik başarı, okula devamsızlık, arkadaşlar arasında madde kullanımının da (Erdem, Eke, Ögel & Taner, 2006; Ünlü & Evcin, 2004) madde kullanımını etkilediği görülmektedir. Ayrıca madde kullanımına yönelik tutumların ve madde kullanma gruplarının sıklıkla yaşamın erken dönemlerinde kurulduğu (Horgan, Skwara & Stricker, 2001, s. 32) ve ergenliğin ilerleyen dönemlerinde yaşam boyu madde kullanma oranının giderek arttığı vurgulanmaktadır (Patton ve ark., 2004). Özellikle lise çağındaki öğrencilerde sınıf düzeyine göre madde kullanımında anlamlı farklılıklar olduğu dikkat çekmektedir (Kubanç & Özmen, 2013; Taşçı, Atan, Durmaz, Erkuş & Sevil, 2005).

Madde kullanımının daha başlamadan engellenmesi ve önleyici müdahalelerin yapılması mümkündür. Bu nedenle özellikle ergenlerin madde kullanma eğilimlerinin olup olmadığının belirlenmesi önem taşımaktadır. Yukarıda sıralanan çalışmalar göz önüne alındığında madde kullanımı ile ilgili çalışmaların genellikle madde kullanan bireyler ile gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu nedenle özellikle madde kullanmaya başlamadan önce madde kullanımına eğilimli olan ergenlerin ve madde kullanma eğilimlerinin kişisel, sosyal ve akademik değişkenler açısından incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışmadan elde edilen bulgular aracılığıyla, madde kullanma eğiliminin kişisel, sosyal ve akademik değişkenlere göre nasıl farklılaştığı ile ilgili bulgular yorumlanabilecektir. Başka bir deyişle, madde kullanma eğiliminin; cinsiyete, lise türüne, sınıf düzeyine, aile gelir düzeyine, aile tipi ve tutumuna, öğrencinin ve ailenin madde kullanma durumuna ve son olarak kişinin kardeşleri arasındaki konumuna göre farklılık gösterip göstermediği sorusuna yanıt aranacaktır.

Böylece madde kullanma eğilimini belirlemek üzere, liseli ergenlerin kişisel, sosyal ve akademik değişkenlere dayalı farklılıkları ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Yöntem

Bu çalışma nedensel karşılaştırma modeli ile uyumlu nicel bir araştırmadır. İlişkisel araştırmaların bir türü olan nedensel karşılaştırma araştırmalarında araştırmacılar iki ya da daha fazla sayıda grubun belli bir değişken açısından farklılık gösterip göstermediğini belirlemeyi amaçlamaktadırlar. Bu tür araştırmalarda ortaya çıkan farklılıkların kaynakları da tespit edilmeye çalışılmaktadır (Fraenkel, Wallen & Hyun, 2012, s. 331).

Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Trabzon il merkezinde bulunan farklı lise türlerinde (Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, Sosyal Bilimler Lisesi, Sağlık Meslek Lisesi, Mesleki ve Teknik Lise, İmam-Hatip Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi) öğrenim görmekte olan 513'ü kız (% 56,8) ve 390'ı erkek (% 43,2) toplam 903 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubundaki lise öğrencilerinin yaşları 14 ile 21 arasında değişmekte olup, yaş ortalaması 16.33'tür (SS= 1.14). Veriler, Trabzon Valiliğinden alınan izinle, ilgili okullarda araştırmacı tarafından öğrencilere kendi sınıf ortamlarında araştırmanın amacı açıklanarak gönüllülük esasına uygun bir şekilde toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Kişisel bilgi formu. Araştırmacılar tarafından hazırlanan ve cinsiyeti, yaşı, lise türünü, sınıf düzeyini, aile gelir düzeyini, aile tipini, aile tutumunu, kişinin bağımlılık yapıcı herhangi bir madde kullanıp kullanmadığını, aileden herhangi birinin madde kullanıp kullanmadığını, kişinin kardeşleri arasındaki konumunu belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır.

Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği. MacAndrew (1986) tarafından MMPI'dan yararlanılarak geliştirilmiştir. Orijinal adı Substance Abuse Proclivity Scale (SAP) olan ölçek 36 sorudan oluşmaktadır. 16 ve üzeri puan alan kişinin madde kullanma eğilimi taşıdığı bildirilmiştir. Ceyhun, Oğuztürk ve Ceyhun (2001) yaptıkları geçerlik çalışmasında eş zamanlı geçerlik kriteri olarak MacAndrew Alkolizm Ölçeği ve Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği arasında .49 korelasyon katsayısını bulmuşlardır. MacAndrew Alkolizm Ölçeği ile Madde Kullanma Eğilimi Ölçeğinden elde edilen değerler arasındaki korelasyonu her grup için (madde bağımlıları, alkol bağımlıları, psikiyatrik ve normal) ayrı ayrı incelediklerinde, madde bağımlılığı grubu dışında kalan gruplarda bu ilişkinin önemli olduğunu, madde bağımlılığı grubunda ise ilişkinin önemsiz ve ters yönde olduğunu belirlemişlerdir. Ayırt edici geçerlik bulguları olarak kesim puanı olarak 16 ve üstü alındığında, Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği'nin mad-

Tablo 1

Sosyodemografik Değişkenlere Yönelik Sınıflandırma ve Normallik Varsayımı

Değişken		Faktör	N	Normallik Varsayımı		
MKE		Cinsiyet	903	Kolmogorov-Smirnov		
X	SS			D	Sd	
15.86	3.76			Kız	.07	513
17.35	3.93	Erkek	390	.06	390	
MKE		Lise Türü	903	Kolmogorov-Smirnov		
X	Sd			D	Sd	
15.32	3.81			Fen Lisesi	.09	101
16.48	3.81			Anadolu Lisesi	.08*	107
15.87	3.67			Sosyal Bilimler Lisesi	.08*	91
17.31	4.51			Sağlık Meslek Lisesi	.12	69
16.98	3.80			Mesleki ve Teknik Lise	.07	278
16.49	4.25			İmam-Hatip Lisesi	.05*	143
16.45	3.44			Güzel Sanatlar Lisesi	.12	114
MKE				Sınıf Düzeyi	903	Kolmogorov-Smirnov
X	Sd	D	Sd			
16.45	3.71	1. Sınıf	.07			252
16.80	3.71	2. Sınıf	.08			247
15.81	4.10	3. Sınıf	.07			245
17.21	4.05	4. Sınıf	.07	159		
MKE		Aile Gelir Düzeyi	903	Kolmogorov-Smirnov		
X	Sd			D	Sd	
17.84	3.73			950 TL'den az	.08*	88
16.39	3.83			951-1400 TL	.06	263
16.33	3.73			1401-2000 TL	.10	153
16.68	4.22			2001-2500 TL	.07*	123
16.44	3.94			2501-3000 TL	.06*	129
16.00	3.91	3001 TL'den fazla	.07*	147		
MKE		Aile Tipi	903	Shapiro-Wilk		
X	Sd			S-W	Sd	
16.59	3.99			Çekirdek Aile	.99	695
16.09	3.70			Geniş Aile	.98*	181
17.14	2.67	Parçalanmış Aile	.94*	27		
MKE		Aile Tutumu	903	Shapiro-Wilk		
X	Sd			S-W	Sd	
18.12	3.60			Otoriter-Sert-Katı	.98*	106
16.12	3.89			Demokratik-İlgili	.99	714
17.77	3.69			İlgisiz-İzin Verici	.95	57
17.61	3.64	İhmalkar	.97*	26		
MKE		Öğrencinin Madde Kullanma Durumu	903	Kolmogorov-Smirnov		
X	Sd			D	Sd	
19.16	3.56			Evet	.12	93
16.20	3.83	Hayır	.05	810		
MKE		Ailede Madde Kullanma Durumu	903	Kolmogorov-Smirnov		
X	Sd			D	Sd	
16.82	3.82			Evet	.07	448
16.20	3.97	Hayır	.06	455		
MKE		Kardeşler Arası Konum	903	Shapiro-Wilk		
X	Sd			S-W	Sd	
17.60	4.24			Tek Çocuk	.98*	40
16.34	3.96			En Büyük Kardeş	.98	292
16.16	3.64			İkinci Kardeş	.98*	119
16.71	4.00			Ortanca Kardeş	.98*	203
16.51	3.82	En Küçük Kardeş	.98*	249		

* $p > .05$.

de bağımlılarının %84'ünü, alkol bağımlılarının %65'ini, psikiyatriliklerin %40,5'ini ve normallerin %41,5'ini doğru olarak sınıflandırdığını tespit etmişlerdir. Ölçek 60 deneğe 5 hafta arayla 2 kez uygulanmış ve test tekrar test-güvenilirliği Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon tekniği ile analiz edilmiştir. Buna göre ölçeğin toplam puan korelasyonu .63 olarak bulunmuştur.

Yukarıdaki açıklamalar ışığında, Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği kesme puanı kullanılarak kategorik sınıflandırma yapılabileceği gibi, toplam puan aracılığıyla da analizlerin gerçekleştirilebileceği görülmektedir. Bizim çalışmamızda ölçek toplam puanı aracılığıyla analizler yapılmıştır.

İstatistiksel Yaklaşım

Araştırma kapsamında elde edilen veriler analiz edilmeden önce madde kullanma eğilimlerinin cinsiyet, lise türü, sınıf düzeyi, aile gelir düzeyi, aile tipi, aile tutumu, kişinin kendisinin ve ailesinin madde kullanma durumu ve kişinin kardeşleri arasındaki konumuna dayalı normallik varsayımları test edilmiştir (Tablo 1). Bu süreç gerçekleştirilirken Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testlerinden elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Veriler normallik varsayımını karşılamadıkları için veri analizi teknikleri olarak Mann Whitney U testi ve Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır. Araştırma kapsamındaki istatistiksel çözümler SPSS 22.0 yazılımı ile gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Öğrencilerin madde kullanma eğilimlerinin cinsiyete ve kendilerinin ve aile bireylerinin madde kullanma durumuna dayalı farklılıkları Mann Whitney U testi kullanılarak incelenmiş, sonuçlar Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2

Öğrencilerin Cinsiyete ve Kendilerinin ve Aile Bireylerinin Madde Kullanma Durumuna Dayalı Mann Whitney U Testi Bulguları

Madde Kullanma Eğilimi		N	Ort.	Ss	Sıra Ort.	U	Z
Cinsiyet	Kız	513	15.86	3.76	409.75	78358.50	-5.60*
	Erkek	390	17.35	3.93	507.58		
Öğrencinin Madde Kullanma Durumu	Evet	93	19.16	3.56	630.81	21035.50	-7.00*
	Hayır	810	16.20	3.83	431.47		
Ailede Madde Kullanma Durumu	Evet	448	16.82	3.82	473.19	92427.50	-2.42
	Hayır	455	16.20	3.97	431.14		

* $p < .05$.

Yapılan analiz sonucunda erkek öğrencilerin madde kullanma eğilimi puan ortalamaları ($X=17.35$, $Ss= 3.93$) kız öğrencilerin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarına ($X=15.86$, $Ss=3.76$) göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($U=78358.50$, $z=-5.60$, $p < .05$). Ayrıca madde kullanma eğiliminin öğrencinin madde kullanma

durumuna ve ailede madde kullanma durumuna dayalı olarak da farklılık gösterdiği bulgulanmıştır (Sırasıyla $U = 21035.50$, $z = -7.00$, $p < .05$; $U = 92427.50$, $z = -2.42$, $p < .05$). Madde kullanan öğrencilerin madde kullanma eğilimi puan ortalamaları ($X = 19.16$, $Ss = 3.56$), madde kullanmayan öğrencilerin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarına ($X = 16.20$, $Ss = 3.83$) göre ve ailesinde madde kullanılan lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimi puan ortalamaları ($X = 16.82$, $Ss = 3.82$), ailesinde madde kullanılmayan lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarına ($X = 16.20$, $Ss = 3.97$) göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Madde kullanma eğiliminin lise türüne, sınıf düzeyine, aile tipine, aile tutumuna, ailenin gelir düzeyine ve kardeşler arası konuma dayalı farklılıkları ise Kruskal-Wallis testi kullanılarak incelenmiş ve sonuçlara ilişkin bulgular Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3

Madde Kullanma Eğiliminin Lise Türü, Sınıf Düzeyi, Aile Tipi, Aile Tutumu, Ailenin Gelir Düzeyi ve Kardeşler Arası Konuma Dayalı Farklılıklarına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Bulguları

Madde Kullanma Eğilimi	N	Ort.	Ss	Sıra ort.	Sd	χ^2	
Lise Türü	Fen Lisesi	101	15.32	3.81	380.52	6	16.84*
	Anadolu Lisesi	107	16.48	3.81	442.68		
	Sosyal Bilimler Lisesi	91	15.87	3.67	412.34		
	Sağlık Meslek Lisesi	69	17.31	4.51	503.69		
	Mesleki ve Teknik Lise	278	16.98	3.80	483.98		
	İmam-Hatip Lisesi	143	16.49	4.25	448.03		
	Güzel Sanatlar Lisesi	114	16.45	3.44	451.44		
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	252	16.45	3.71	447.07	3	12.35*
	2. Sınıf	247	16.80	3.71	474.54		
	3. Sınıf	245	15.81	4.10	408.80		
	4. Sınıf	159	17.21	4.05	491.36		
Aile Tipi	Çekirdek Aile	695	16.59	3.99	457.02	2	3.06
	Geniş Aile	181	16.09	3.70	425.52		
	Parçalanmış Aile	27	17.14	2.67	500.26		
Aile Tutumu	Otoriter- Sert- Katı	106	18.12	3.60	556.20	3	31.54*
	Demokratik-İlgili	714	16.12	3.89	427.15		
	İlgisiz-İzin verici	57	17.77	3.69	534.60		
	İhmalkâr	26	17.61	3.91	529.23		
Ailenin Gelir Düzeyi	950 TL'den az	88	17.84	3.73	536.18	5	12.21*
	951-1400	263	16.39	3.83	445.25		
	1401-2000	153	16.33	3.73	444.06		
	2001-2500	123	16.68	4.22	462.19		
	2501-3000	129	16.44	3.94	446.07		
	3001 TL'den fazla	147	16.00	3.91	418.62		
Kardeşler Arası Konum	Tek Kardeş	40	17.60	4.24	517.98	4	4.07
	En Büyük Kardeş	292	16.34	3.96	442.92		
	İkinci Kardeş	119	16.16	3.64	430.33		
	Ortanca Kardeş	203	16.71	4.00	462.03		
	En Küçük Kardeş	249	16.51	3.82	454.23		

* $p < .05$.

Madde kullanma eğiliminin öğrenim görülen lise türüne dayalı olarak farklılık gösterdiği ($\chi^2(6, N=903)= 16.84, p = .010, p < .05$) ve fen lisesi öğrencilerinin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarının ($X= 15.32, Ss= 3.81$) mesleki ve teknik lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarından ($X= 16.98, Ss= 3.80$) daha düşük olması, bu farklılığın kaynağı olarak tespit edilmiştir.

Madde kullanma eğiliminin öğrencilerin sınıf düzeylerine dayalı olarak farklılık gösterdiği ($\chi^2(3, N=903)= 12.35, p= .006, p < .05$) ve lise üçüncü sınıf öğrencilerinin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarının ($X= 15.81, Ss= 4.10$), lise ikinci sınıf ($X= 16.80, Ss= 3.71$) ve lise dördüncü sınıf ortalamalarından ($X= 17.21, Ss= 4.05$) daha düşük olması, bu farklılığın kaynağı olarak belirlenmiştir.

Madde kullanma eğiliminin aile tiplerine dayalı olarak anlamlı bir farklılık göstermediği ($\chi^2(2, N=903)= 3.06, p = .216, p > .05$), fakat aile tutumuna dayalı farklılık gösterdiği bulgulanmıştır ($\chi^2(3, N=903)= 31.54, p= .000, p < .05$). *Farklılığın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda demokratik-İlgili aile tutumuna muhatap olan öğrencilerin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarının ($X= 16.12, Ss= 3.89$), İlgisiz-İzin verici aile tutumuna muhatap olan öğrencilerin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarından ($X= 17.77, Ss= 3.69$) ve otoriter- sert- katı aile tutumuna muhatap öğrencilerin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarından ($X= 18.12, Ss= 3.60$) daha düşük olduğu tespit edilmiştir.*

Madde kullanma eğiliminin ailenin gelir düzeyine dayalı olarak farklılık gösterdiği bulgulanmıştır ($\chi^2(5, N=903)= 12.21, p = .032, p < .05$). Farklılığın nedenini belirlemek için yapılan analiz sonucunda ailesi 3001 TL'den fazla gelire sahip olan lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarının ($X= 16.00, Ss= 3.91$) ailesi 950 TL'den az gelire sahip olan lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimi puan ortalamalarından ($X= 17.84, Ss= 3.73$) daha düşük olduğu saptanmıştır. Diğer taraftan kardeşler arası konuma dayalı olarak madde kullanma eğiliminin farklılaşmadığı tespit edilmiştir ($\chi^2(4, N=903)= 4.07, p = .396, p > .05$).

Tartışma ve Sonuç

Araştırmanın amaçları doğrultusunda lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinin bazı demografik değişkenlere bağlı olarak farklılık gösterip göstermediği çeşitli istatistiksel analizlerle belirlenmiştir. Elde edilen bulgular madde kullanma eğiliminin bazı demografik değişkenlere göre farklılaştığı, bazı değişkenler açısından da farklılık göstermediği şeklindedir.

Madde kullanımı, bireylerin merkezî sinir sistemi üzerinde hoşnutluk etkisi oluşturması nedeniyle bireyin karamsarlığını, huzursuzluğunu veya davranışlarını değiştirmesine yol açan kimyasalları kullanması durumu olarak ifade edilebilir. Bu amaçla

kullanılan maddeler sigara, alkol, yasadışı olan veya olmayan maddeler olarak sınıflandırılabilir. Madde kullanma eğilimi ise maddenin (kötüye) kullanımı veya kullanma olasılığı durumu olarak tanımlanmaktadır (MacAndrew, 1986). Yapılan araştırmalarda madde kullanımının cinsiyete dayalı olarak farklılaştığı, erkeklerin madde kullanma oranının kadınlardan daha fazla olduğu belirlenmiştir (Hibell ve ark., 2007, s. 15; Güler, Güler, Ulusoy & Bekar, 2009; National Health Service [NHS], 2011, s. 17; Ögel, Taner & Eke, 2006; Webb, Ashton, Kelly & Kamah, 1998). Bu bulguya paralel olarak madde kullanma eğiliminin de cinsiyete dayalı olarak farklılaştığı ve erkeklerin madde kullanma eğiliminin kız öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulgulanmıştır. Örneğin, Ögel ve arkadaşları (2006) yaşam boyu en az bir kez tütün, alkol ve madde kullanım riskini cinsiyete göre karşılaştırdıkları çalışmalarında, erkeklerin benzodiazepin kullanımı dışında diğer tüm maddeler için kızlardan daha fazla risk taşıdıklarını vurgulamışlardır. Bu bağlamda erkeklerin sigara, alkol ve madde kullanım oranlarının kızlara göre yüksek olması, erkeklerin sigara, alkol vb. maddeleri kullanmasının sosyal kabul görmesi ve/veya toplumsal rollerle açıklanabilir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulgu, lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinin öğrenim gördükleri lise türüne göre farklılık gösterdiği ve fen lisesi öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinin meslekive teknik lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinden daha düşük olduğudur. Okul başarısı olarak bakıldığında fen lisesi öğrencilerinin mesleki ve teknik lise öğrencilerinden daha başarılı oldukları bilinmektedir. Bu bağlamda literatüre bakıldığında, okul başarısı düştükçe madde kullanımının arttığı yönündeki mevcut bulgular, çalışmamızın bulgularını destekler niteliktedir (Çorapçioğlu & Ögel, 2004; Miller & Miller, 1997; Tokdemir, Aksu & Baransel, 2003). Diğer taraftan yapılan analizler sonucunda madde kullanma eğilimi ile sınıf düzeyi arasında da anlamlı bir farklılık tespit edilmiş, üçüncü sınıf öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinin ikinci ve dördüncü sınıf eğilimlerinden daha düşük olduğu belirlenmiştir. Özmen ve Kubanç (2013) öğrencilerin sınıf düzeyine göre uyuşturucu kullanımlarını araştırdıkları çalışmalarında lise 2 ve 3. sınıflarda kullanım oranını nispeten daha az olarak tespit ederlerken, Taşçı ve arkadaşları (2005) lise 3. sınıflar arasında sigara içme oranını daha yüksek bulgulamışlardır. Patton ve arkadaşları da (2004) yaşam boyu madde kullanım oranını orta ergenlik döneminde neredeyse iki kat ve geç ergenlik döneminde üç kat daha yüksek tespit etmişlerdir. Yine aynı çalışmada, geçmiş aylarda madde kullanımı, orta ergenlikte orta derecede yüksek olmakla beraber, geç ergenlikte iki kat daha yüksek olarak bulgulanmıştır. Madde bağımlısı olma ihtimali de orta ergenlikte iki kat ve geç ergenlikte üç kat daha fazla olarak saptanmıştır. Mevcut çalışmada, lise üçüncü sınıf öğrencilerinin madde kullanma eğilimleri diğer sınıf düzeylerine göre en düşük ortalamaya sahip olarak bulgulanmıştır. Lise dördüncü sınıf öğrencilerinin ise en yüksek madde kullanma eğilimine sahip oldukları belirlenmiştir. Bu bakımdan ilgili literatür mevcut çalışmanın bulgularını kısmen desteklese de bir tutarlılık bulunmamaktadır. Erdamar ve Kurupınar (2014) öğrencilerin

büyük çoğunluğunun zararlı madde kullanımına ortaöğretimde başladığını ve bu durumun nedeninin, sigara vb. maddelerin, ergenlikle beraber sosyal kabul görme arayışında olan bireylerin arkadaşlık kurmasını kolaylaştırması veya sosyal kabul görme ihtiyacını karşılaması olduğunu belirtmektedirler. Bu dönemdeki ergen birey, bir gruba dâhil olmak istediği için, madde içme ya da kullanma önerisini reddedince, kurduğu arkadaşlıkları kaybedeceğini düşünebilir. Diğer taraftan ergen bireylerin kendilerini ispatlamak istemeleri ve tam olarak olgunlaştıklarını ortaya koyma çabasına girmeleri de bu dönemde madde kullanımının artmasının nedenleri arasında gösterilebilir. Ayrıca ortaöğretimde ergen birey üzerindeki arkadaş etkisinin gittikçe arttığı bilinmektedir. Çevreyi ve karşı cinsi etkileme çabalarının yanında hormonlardaki değişim de bu bireylerin heyecanlı deneyimlere yönelmelerine neden olabilmekte ve anlık zevkler ön plana çıkabilmektedir. Bu nedenle merak ve eğlence, madde kullanımı açısından önemli birer unsur olabilmektedir.

Lise öğrencilerinin aile tipleri (çekirdek, geniş ve parçalanmış aile) ile madde kullanma eğilimleri arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Fakat parçalanmış aile tipine sahip lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimleri diğer aile tiplerine sahip öğrencilere göre daha yüksek olarak tespit edilmiştir. Çalışmada yer alan öğrencilerin sahip oldukları aile tipleri şöyledir: %77,0 (N= 695) çekirdek aile, %20,0 (N = 181) geniş aile ve %3,0 (N=27) parçalanmış aile. Bu yüzdeler dikkate alındığında, parçalanmış aileden gelen öğrencilerin sayısının diğer aile tiplerinden gelen öğrencilerin sayısından az olduğu ve bu durumun çalışmanın sonuçlarını etkilemiş olabileceği düşünülmektedir. İleride yapılacak çalışmalarda aile tiplerini temsil eden öğrencilerin sayılarının denk olmasına özellikle dikkat edilmesi önerilmektedir. Benzer çalışmalarda, parçalanmış ailelerden gelen, tek ebeveynli ailelerde yaşayan, üvey anne ve baba yanında kalan bireylerde madde kullanım riskinin daha fazla olduğu bulgulanmıştır (Hoffman, 2002; Otten ve ark., 2008; Şen, 2011). Sağlıklı ilişkilerin hüküm sürdüğü ailelerde, çocuklar ergenlik döneminde ve sonrasında çevreyle iyi ilişkiler kurabilen, mutlu, kendine güvenen, kendine ve çevresine saygılı ve başarılı bireyler olabilirlerken, sağlıksız bir yapıya sahip ailelerde hem anne baba ve çocuklar hem de toplum açısından birçok problem ortaya çıkabilmektedir. Özellikle bölünmüş ve yeterince ilgi ve destek sunmayan ailelerde çocuklar hem ailenin ve çevrenin ilgisini çekmek hem de ailelerinde bulamadıkları ilgi ve sevgi ihtiyacını gidermek amacıyla arkadaş gruplarına dâhil olmak için madde kullanmaya başlayabilmektedir.

Mevcut çalışmada aile ile ilgili bir diğer bulgu, madde kullanma eğiliminin aile tutumuna (otoriter-sert-katı-, ilgisiz-izin verici, demokratik-İlgili, ihmalkâr) göre farklılaşmasıdır. Demokratik-İlgili aile tutumuna muhatap olan öğrencilerin madde kullanma eğilimleri, ilgisiz-izin verici ve otoriter-sert-katı aile tutumuna muhatap olan ergenlerin madde kullanma eğilimlerine göre daha düşük olarak bulgulanmıştır. Diğer bir deyişle otoriter-sert-katı ve ilgisiz-izin verici aile tutumuna muhatap

olan ergen bireylerin madde kullanma eğilimleri daha yüksektir. Örneğin, yüksek ebeveyn kontrolü ile sigara, alkol ve madde kullanımı arasında ters orantı bulunduğu bildirilmektedir (Borawski ve ark., 2003; Choquet, Hassler, Morin, Falissard & Chau, 2008). Fakat ailenin problem çözme işlevi bozuldukça ergenin davranış sorunlarının arttığı; buna karşılık, ailenin iletişim, duygusal tepki verebilme, ailedeki roller, davranış kontrolü, gereken ilgiyi gösterebilme ve genel aile işlevlerinde sağlıklılık düzeyi arttıkça davranış sorunlarının azaldığı bilinmektedir (Savi & Akboy, 2008). Diğer taraftan, uzak, düşmanca ya da çatışmalı ilişkilerin hüküm sürdüğü reddedici ve olumsuz bir aile ortamında yetişen bireylerin, sıcak ve yakın ilişkilerin hüküm sürdüğü ailelerde büyüyen kişilere göre madde kullanma sorunları yaşama olasılıklarının daha yüksek olduğu vurgulanmaktadır (Ateş & Akbaş, 2012; Bircan & Erden, 2011). Bu anlamda mevcut çalışmanın bulgularını destekleyen bir çalışmada Coombs ve Landsverg (1988), anne baba ile ergen arasındaki ilişkinin alkol ve madde kullanımında etkili olduğuna, alkol ve madde kullanan ergenlerin, anne babaları ile iletişimlerinin açık olmadığına, duygusal olarak kendilerini ifade edemediklerine, ev içerisinde katı kuralların hüküm sürdüğüne dikkat çekmişlerdir. Otoriter ailelerde, demokratik ailelerin tam tersine, çocuklarla tartışıp anlaşmadan ve onların isteklerini hiçbir şekilde kabul etmeden, anne babalar tarafından belirlenen kural ve emirlerin çok sıkı uygulanması söz konusudur. Böyle bir ortamda çocuğun ne düşündüğünün önemi yoktur. Aile üyelerinin birbirleriyle kısıtlı ilişki içinde olduğu ve mesafeli ilişkilerin hüküm sürdüğü ailelerde, aile bireyleri genellikle birbirlerinin davranış ve düşüncelerinden habersizdir. Böyle bir aile ortamında yetişen ve doğru karar alabilme becerilerini henüz kazanmamış olan ergen bireyler kolaylıkla hata yapabilirler. Bu bireyler ailelerinden göremedikleri ilgi ve şefkati dışarıda, arkadaş ortamında aramakta ve kendilerini arkadaş ortamına kabul ettirebilmek adına, sigara, alkol, uyuşturucu vb. maddeleri kullanma eğilimi sergileyebilmektedirler.

Çalışmada aile gelir düzeyi ile madde kullanma eğilimi arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Ailesinin gelir düzeyi 3001 TL'den fazla olan ergenlerin madde kullanma eğilimleri, ailesinin gelir düzeyi 950 TL'den az olan lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerinden anlamlı düzeyde düşük olarak saptanmıştır. Bu konuda, Miller ve Miller (1997) sosyoekonomik düzeyin erkeklerin madde kullanımında belirleyici olduğunu vurgulamışlardır. Sosyoekonomik düzey arttıkça madde kullanımının arttığını bildiren çalışmalar (Poorasl ve ark., 2007; Tot ve ark., 2004) olduğu gibi, sosyoekonomik düzey düştükçe madde kullanımının arttığını bildiren çalışmalar da (Bolland, 2003; Ögel ve ark., 2006; Sidney, Beck, Tekawa, Quesenberry & Friedman, 1997) mevcuttur. Yıldırım (1997) sigaranın düşük sosyoekonomik düzeyli ailelerdeki öğrencilerde, alkolün ise yüksek sosyoekonomik düzeyli ailelerdeki öğrencilerde daha çok görüldüğünü bulgulamıştır. Mevcut çalışmada, ailesi yüksek gelir düzeyine sahip lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimleri, ailesi düşük gelir düzeyine sahip lise öğrencilerinin madde kullanma eğilimlerine göre daha düşük sevi-

yede olarak tespit edilmiştir. Bu konuda literatürde tutarlı sonuçlar bulunmamaktadır. Gelir düzeyi azaldıkça, bireyler hayata, ailelerine ve geleceklerine yönelik olumsuz tutumlar besleyebilmekte ve umutsuzluk içerisinde olabilmektedirler. Umutsuzluğu artan ergenler de madde kullanma eğilimi sergileyebilmektedirler. Ayrıca işsizlik problemlerinin daha fazla yaşandığı düşük sosyoekonomik düzeyli ailelerde yaşam koşullarının ağırlaşması, ekonomik sıkıntılarla beraber gelen ailevi sorunlar, bireylerin baş etmeye ilişkin yetersizlik duyguları da ergenleri madde kullanmaya eğilimli hale getirebilmektedir.

Aile içinde madde kullanma durumuna göre öğrencilerin madde kullanma eğilimleri incelendiğinde, ailesinde madde kullanan bireyler olan öğrencilerin madde kullanma eğilimleri, madde kullanmayan ailelere göre anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmanın bu bulgularını destekleyen ve ailede madde kullanan bireylerin bulunmasının, kişinin madde kullanma durumunu etkilediğine yönelik bulguları içeren birçok çalışma mevcuttur (Drapela & Mosher, 2007; Goodwin, Schulsinger, Knop, Mednick & Guze, 1977; Görgün, Tiryaki & Topbaş, 2010; Griesbach ve ark., 2003; Güler ve ark., 2009; Kilpatrick ve ark., 2000; Otten ve ark., 2008; Pıçakçıefe, Keskinoglu, Bayar & Bayar, 2007; Turhan, İnandı, Özer & Akoğlu, 2011). Madde bağımlılığı ve aile ilişkisini araştıran çalışmalar genellikle ailedeki bireylerin madde kullanım durumu üzerine yoğunlaşmıştır. Sosyalleşmenin önemli bir unsurunu oluşturan aile, gençleri madde kullanımı konusunda doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Ergenler dolaylı etki altında kalarak, aile içinde madde kullanan bireyleri kendilerine model almakta veya doğrudan etkilenerek kendilerine madde teklif edilmesine veya madde kullanımına maruz kalabilmektedirler. Bu konudaki araştırmalar anne ve/veya babanın madde kullanması ile çocukların madde kullanması arasında güçlü bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Herken, Özkan & Bodur, 2000; Karatay & Kubilay, 2004; Ögel ve ark., 2006; Ritter ve ark., 2002).

Araştırmadan elde edilen son bulgu ise kardeşler arası konum ile madde kullanma eğilimi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmuş olmasıdır. Mevcut çalışmada elde edilen bu sonuca karşın literatürde farklı bulgular ortaya koyan çalışmalar da vardır (Argys, Rees, Averett & Witoonchart, 2006; Horner, Andrade, Delva, Grogan-Kaylor & Castillo, 2012; Power, 2012; Schierbeek, 1989). Örneğin Mukangi (2010) madde kullanımı ile ilgili bozukluklarda doğum sırasının rolü üzerine araştırmasında, %33,3 oranıyla küçük çocukta madde kullanımı ile ilgili bozukluk bulunmasının daha muhtemel olduğunu, bu olasılığın ilk ve ortanca çocuklarda %28,6 ve tek çocuklarda %7,6 düzeyinde olduğunu bulgulamıştır. Mevcut çalışmada ise en yüksek madde kullanma eğilimi tek çocuklarda, en düşük madde kullanma eğilimi de ikinci çocuklarda saptanmıştır. Tek çocuklu aileler genellikle çocuklarına “hayır” diyemedikleri için çocuklar dezavantajlı olabilmektedirler. Ailenin ilgi odağı olmaları, ailenin çocukla çocuklaşması, disiplin anlayışının çocuğa göre şekillenmesi, bu çocukların

dış dünyada zorlanmasına, sosyal ilişkilerde “sudan çıkmış balığa” dönmelerine yol açabilmektedir. Ailenin merkezinde olan tek çocuk, ergenlikle beraber bireyselleşme yolunda kendi yaşantısını kontrol etmeye başladığı için, egosantrik (benmerkezci) düşünceleri nedeniyle aynı ilgiyi okuldan ve arkadaş gruplarından bekleme eğilimi sergileyebilmektedir. Bu yoğun beklenti, grup dışında kalmasına, sık sık arkadaş değiştirmesine veya bir arkadaş grubuna saplanıp kalmasına neden olabilmektedir. Arkadaşlarını elinde tutabilmek için yoğun çaba göstererek kendi kişiliğinden ödün verme ve onların istediklerini doğru ya da yanlış diye ayırmaksızın yapma yoluna gidebilecektir. Bütün bunların sonucunda, tek çocukların; kabul görme, onaylanma, gruba dâhil olma çabası içinde, özellikle arkadaş etkisiyle madde kullanma eğilimi sergileyebilecekleri düşünülmektedir.

Madde kullanma eğiliminin, aile tipi ve kardeşler arası konuma göre anlamlı bir farklılık oluşturmadığı; buna karşılık, cinsiyet, lise türü, sınıf düzeyi, aile tutumu, ailenin gelir düzeyi, öğrencinin madde kullanma durumu ve aile bireyleri arasında madde kullananların bulunması değişkenlerine göre anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur.

Ortaokuldan başlayarak özellikle lise yıllarında öğrencilerin bağımlılık yapıcı maddelerin özellikleri, zararları, yoksunluk ve esriklik durumları hakkında sistematik eğitimler yoluyla madde bağımlılığının türevleri konusunda bilinçlenmeleri sağlanabilir. Ayrıca bağımlılık yapıcı psikoaktif maddelerin kullanılması veya bulundurulmasının suç olduğu ve bu durumun yol açabileceği hukuki yaptırımlar hakkında öğrencilere yönelik sistematik bilinçlendirme eğitimleri madde kullanımının azaltılmasına katkı sağlayabilir.

Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetleri çerçevesinde öğrencilere girişkenlik eğitimleri verilebilir; öğrenciler sportif faaliyetlere yönlendirilebilir; iletişim becerileri geliştirilebilir. Öğrencilerin aile, arkadaş ve öğretmenlerinden aldıkları sosyal destek düzeylerini yükseltecek psikolojik danışma ve rehberlik programlarının hazırlanması da madde kullanımının azaltılmasına katkı sağlayabilir.

İleride gerçekleştirilecek çalışmalarda diğer sosyodemografik değişkenler de (yaş, anne babanın eğitim durumu, sosyal faaliyetler, yaşanan çevreye özgü faktörler vb.) ele alınarak madde kullanma eğilimi incelenebilir. Ayrıca bu değişkenlere göre madde kullanma eğilimi olan ve olmayan gruplar arasındaki farklılıkları belirlemeye yönelik çalışmalar da gerçekleştirilebilir.

Extended Abstract

High School Students' Substance Abuse Tendencies: A Comparison Based on Personal, Social, and Academic Variables*

Kenan Bülbül¹
Ministry of National Education

Hatice Odacı²
Trabzon University

Abstract

This study aims to analyze the substance abuse proclivity of students attending different types of high schools based on some personal, social and academic factors. The study sample consists of students attending different types of high schools (i.e., Science High Schools, Anatolian High Schools, Social Sciences High Schools, Health Vocational High Schools, Vocational and Technical High Schools, and Fine Arts High Schools) in a province located in Turkey's Black Sea region whose city center is considered to be a metropolis (TR: büyükşehir) by Turkish standards during the 2015-2016 academic year. A total of 903 students, of which 513 were female (56.8%) and 390 were male (43.2%), receiving education from the different types of high schools listed above were chosen via simple random sampling. Two forms, namely the personal information form and the Substance Abuse Proclivity Scale, were used to collect data. The research reveals that while high school students' scores measuring substance abuse proclivity significantly differ based on gender, type of high school, grade level, family income, and personal or family substance abuse, they do not significantly differ based on family type or sibling birth order. The findings are discussed in light of the literature. The results of this research will help determine adolescent substance abuse proclivity and increase the knowledge base for future studies seeking to develop prevention methods.

Keywords

Substance abuse proclivity • High school students • Type of high school • Gender • Family

* Produced from the thesis titled "The Relationship Between High School Students' Substance Abuse Proclivity with Family Structure, Attachment Style and Hopelessness".

This is an extended abstract of the paper entitled "Liselilerde madde kullanma eğiliminin kişisel, sosyal ve akademik değişkenler açısından karşılaştırılması" published in *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*.

An earlier version was presented at "IX. Uluslararası Eğitim Araştırmaları Kongresi," a conference held at Ordu, Turkey, May 11-14, 2017.

Manuscript Received: September 3, 2017 / **Accepted:** April 26, 2018 / **OnlineFirst:** November 15, 2018

1 **Correspondence to:** Kenan Bülbül, Ministry of National Education, İMKB Primary School, Hayrat, Trabzon, Turkey. Email: k_bulbul@hotmail.com

2 Faculty of Educational Sciences, Trabzon University, Söğütü Trabzon Turkey. Email: haticeodaci@ktu.edu.tr

Citation: Bülbül, K., & Odacı, H. (2018). Comparing high school adolescents' substance abuse tendencies in terms of personal, social and academic variables. *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, 5, 691-719.
<http://dx.doi.org/10.15805/addicta.2018.5.4.0026>

Substance use is becoming an ever increasing problem not only for developing countries but also for developed ones, especially during adolescence. Day by day, additional substances are added to the list of easily accessible narcotic substances. Although some legal measures have been in response, changes in technology, culture, and the underlying mentalities of individuals have caused an increase in the use and abuse of narcotic substances. Substance abuse or substance use tendency, which is considered as usage probability (MacAndrew, 1986), can differ from personal and social factors. A wide variety of risk factors are thought to affect initial substance use. Such factors influencing substance use or SAP include peer pressure, the desire to prove oneself the want to garner attention, and academic failure in addition to family-related factors, such as attitudes held by family members, substance use by family members, and family economic status. Since individuals living in what may be qualified as dysfunctional families or whose families do not fulfill their familial duties show a higher rate of substance use (Ateş & Akbaş, 2012; Bircan & Erden, 2011; Bjarnason et al., 2003; Brody & Forchand, 1993; Borawski et al., 2003; Griesbach et al., 2003) one's family is considered to be a priority factor in determining an adolescent's behaviors regarding narcotic substance use. Coombs and Landsverg (1988), for example, found that an adolescent's relationship with his parents is effective on alcohol and drug use and that adolescents who consume alcohol do not openly communicate with their parents, cannot express themselves emotionally, are subject to strict rules on television, homework, alcohol, and drugs, want to trust their parents, and desire to have good communication with them. Furthermore, adolescents living in a single-parent home, with a step family, or in whose family there is substance use find themselves at a greater risk of using narcotic substances (Griffin et al., 2000; Herken, Özkan, & Bodur, 2000; Hoffman, 2002; Karatay & Kubilay, 2004; Otten et al., 2008; Ögel et al., 2006; Ritter, Stewart, Bernet, Coe, & Brown, 2002). In this context, the very family structure of adolescents living in dysfunctional families that lack unity and clear communication constitutes a risk factor in terms of substance use.

An inconsistent and hollow family, the quality of communication by parents with their child, and apathy toward their child's success may also affect an adolescent's feeling of belonging to his or her family. In this sense, a peaceful and unproblematic atmosphere in the family is of exceptional importance for an adolescent's social, emotional, and cognitive development. Expectations of family members from each other, substance use in one or more parent or sibling, and parents' being excessively permissive may be considered as the conditions affecting narcotic substance use.

From this point of view, it is possible to prevent one from starting down the path substance use entirely and to develop and enforce precautions to facilitate this prevention. For this reason, it is especially important to determine adolescents' substance use tendencies. This study aims to analyze high school student SAP based on

several personal, social, and academic factors. It is thought that the results of this study will provide meaningful contributions to both the literate and to further studies seeking to develop preventive measures, before adolescents ever encounter narcotic substances.

Method

This study, following a quantitative approach, employs ex post facto research techniques. As ex post facto research is a type of relational research, researchers intend to determine whether two or more groups differ in terms of a specific factor when employing such techniques. More specifically, researchers attempt to detect sources of differences appearing in such studies (Fraenkel, Wallen, & Hyun, 2012, p. 331).

Research Group

The study sample was selected from different high school types (i.e., Science high schools, Anatolian high school, Social Sciences high school, Health Vocational high schools, Vocational and Technical high schools, and Fine Arts high schools) in a province located in Turkey's Black Sea region whose city center is considered to be a metropolis (TR: büyükşehir) by Turkish standards during the 2015-2016 academic year. A total of 903 students, of which 513 were female (56.8%) and 390 were male (43.2%), receiving education from the different types of high schools listed above were chosen via simple random sampling.

Data Collection Tools

Personal Information Form: Prepared by the researchers, this form consists of questions soliciting information on participants' gender, age, high school type, grade level, family income level, family type, family attitude, substance use among family members, and sibling birth order.

Substance Abuse Proclivity Scale: Improved by MacAndrew (1986) and scale making use of MMPI, this scale consists of 36 questions. A score of 16 or more points indicates a proclivity toward substance abuse (Ceyhun, Oğuztürk, & Ceyhun, 2001). Ceyhun, Oğuztürk, and Ceyhun (2001) used the Mac Andrew Alcoholism Scale as their concurrent validity criterion in their validity study and found its correlation coefficient to be .49. The Substance Abuse Proclivity Scale has been shown to correctly identify 84% of drug addicts, 65% of alcohol addicts, 40.5% of psychiatric and 41.5% of normal individuals. The scale was applied twice to 60 individuals over a period of 5 weeks. Test retest reliability was analyzed by the Pearson Moments Correlation Coefficient. The total score correlation for the scale was found to .63.

Table 1
Classification and Normality for Sociodemographic Variables

Variable	Factor		N	Normality Assumption	
SAP		Gender	903	Kolmogorov-Smirnov	
M	SD			D	Df
15.86	3.76	Female	513	.07	513
17.35	3.93	Male	390	.06	390
SAP		Type of High School	903	Kolmogorov-Smirnov	
M	SD			D	Df
15.32	3.81	Science High Schools	101	.09	101
16.48	3.81	Anatolian High Schools	107	.08*	107
15.87	3.67	Social Sciences High School	91	.08*	91
17.31	4.51	Health Vocational High School	69	.12	69
16.98	3.80	Vocational and Technical High School	278	.07	278
16.49	4.25	Imam Hatip High School	143	.05*	143
16.45	3.44	Fine Arts High School	114	.12	114
SAP		Grade Level	903	Kolmogorov-Smirnov	
M	SD			D	Df
16.45	3.71	1 st Year	252	.07	252
16.80	3.71	2 nd Year	247	.08	247
15.81	4.10	3 rd Year	245	.07	245
17.21	4.05	4 rd Year	159	.07	159
SAP		Family Income Level	903	Kolmogorov-Smirnov	
M	SD			D	Df
17.84	3.73	Less than 950 TL	88	.08*	88
16.39	3.83	951-1,400 TL	263	.06	263
16.33	3.73	1,401-2,000 TL	153	.10	153
16.68	4.22	2,001-2500 TL	123	.07*	123
16.44	3.94	2,501-3,000 TL	129	.06*	129
16.00	3.91	More than 3,001 TL	147	.07*	147
SAP		Family Type	903	Shapiro-Wilk	
M	SD			S-W	Df
16.59	3.99	Nuclear Family	695	.99	695
16.09	3.70	Extended Family	181	.98*	181
17.14	2.67	Fragmented Family	27	.94*	27
SAP		Family Attitude	903	Shapiro-Wilk	
M	SD			S-W	df
18.12	3.60	Authoritarian– Tough- Strict	106	.98*	106
16.12	3.89	Democratic-Concerned	714	.99	714
17.77	3.69	Unconcerned – Permissive	57	.95	57
17.61	3.64	Careless	26	.97*	26
SAP		Substance Use Situation of the Student	903	Kolmogorov-Smirnov	
M	SD			D	Df
19.16	3.56	Yes	93	.12	93
16.20	3.83	No	810	.05	810
SAP		Substance Use among Family Members	903	Kolmogorov-Smirnov	
M	SD			D	Df
16.82	3.82	Yes	448	.07	448
16.20	3.97	No	455	.06	455
SAP		Sibling Birth Order	903	Shapiro-Wilk	
M	SD			S-W	Df
17.60	4.24	Only Child	40	.98*	40
16.34	3.96	Eldest Sibling	292	.98	292
16.16	3.64	Second Sibling	119	.98*	119
16.71	4.00	Mid Sibling	203	.98*	203
16.51	3.82	Youngest Sibling	249	.98*	249

**p* > .05.

Statistical Approach

The normality assumptions of the data were tested before analysis. The Kolmogorow-Smirnow test revealed that the data did not follow a normal distribution. The Kolmogorow-Smirnow test results of the Substance Abuse Proclivity Scale are presented in Table 1. Furthermore, the homogeneity of the data was tested according to the demographic variables, and normal distribution was not found to be appropriate ($p < .05$). The Mann Whitney U and Kruskal Wallis tests were used analyze data.

Results

The differences between students' proclivity toward substance abuse based on gender and the presence of substance use in students and family members were examined by conducting a Mann Whitney U test, the results of which are presented in Table 2.

Table 2
Mann Whitney U Test Findings Based on Gender and Family Substance Use

Proclivity toward Substance Abuse	n	X	Sd	MR	U	Z
Gender	Female	513	15.86	3.76	409.75	78358.50 -5.60*
	Male	390	17.35	3.93	507.58	
Presence of Substance Use in Student	Yes	93	19.16	3.56	630.81	21035.50 -7.00*
	No	810	16.20	3.83	431.47	
Presence of Substance Use in Family Members	Yes	448	16.82	3.82	473.19	92427.50 -2.42
	No	455	16.20	3.97	431.14	

* $p < .05$.

As a result of the analysis, the mean SAP scores of male students ($X=17.35$, $Sd=3.93$) were found to be significantly higher than those of female students ($X=15.86$, $Sd=3.76$) ($U=78358.50$, $z=-5.60$, $p < .05$). Furthermore, SAP was found to differ based on whether students or one of their family members used one or more narcotic substance (Respectively $U= 21035.50$, $z= -7.00$, $p < .05$; $U= 92427.50$, $z= -2.42$, $p < .05$). The mean SAP scores of students who use one or more narcotic substances ($X= 19.16$, $Sd= 3.56$) were found to be significantly higher than those of students who do not use any such substances ($X= 16.20$, $Sd= 3.83$). Additionally, the mean SAP scores of students in whose families substance use is present ($X= 16.82$, $Sd= 3.82$) were found to be significantly higher than those of students in whose families substance use was not present ($X= 16.20$, $Sd= 3.97$).

The differences between students' proclivity toward substance abuse based on type of high school, grade, family type, family attitude, family income, and sibling birth order were examined using the Kruskal-Wallis test, the results of which are presented in Table 3.

Table 3

Kruskal-Wallis Test Findings Based on Type of High School, Grade, Family Type, Family Attitude, Family Income, and –Sibling Birth Order

Proclivity toward Substance Abuse	n	X	Sd	MR	df	χ^2	
Type of High School	Science High School	101	15.32	3.81	380.52		
	Anatolian High School	107	16.48	3.81	442.68		
	Social Sciences High School	91	15.87	3.67	412.34		
	Health Vocational High School	69	17.31	4.51	503.69	6	16.84*
	Vocational and Technical High School	278	16.98	3.80	483.98		
	Imam Hatip High School	143	16.49	4.25	448.03		
	Fine Arts High School	114	16.45	3.44	451.44		
Grade	1 st Year	252	16.45	3.71	447.07		
	2 nd Year	247	16.80	3.71	474.54	3	12.35*
	3 rd Year	245	15.81	4.10	408.80		
	4 th Year	159	17.21	4.05	491.36		
Family Type	Nuclear Family	695	16.59	3.99	457.02		
	Extended Family	181	16.09	3.70	425.52	2	3.06
	Fragmented Family	27	17.14	2.67	500.26		
Family Attitude	Authoritarian – Tough- Strict	106	18.12	3.60	556.20		
	Democratic–Concerned	714	16.12	3.89	427.15		
	Unconcerned–Permissive	57	17.77	3.69	534.60	3	31.54*
	Careless	26	17.61	3.91	529.23		
Family Income	Less than 950 TL	88	17.84	3.73	536.18		
	951-1,400 TL	263	16.39	3.83	445.25		
	1,401-2,000 TL	153	16.33	3.73	444.06		
	2,001-2,500 TL	123	16.68	4.22	462.19	5	12.21*
	2,501-3,000 TL	129	16.44	3.94	446.07		
	More than 3,001 TL	147	16.00	3.91	418.62		
Sibling Birth Order	Only Child	40	17.60	4.24	517.98		
	Eldest Sibling	292	16.34	3.96	442.92		
	Second Sibling	119	16.16	3.64	430.33	4	4.07
	Mid Sibling	203	16.71	4.00	462.03		
	Youngest Sibling	249	16.51	3.82	454.23		

* $p < .05$.

SAP differs depending on the type of high school attended ($\chi^2(6, N=903)=16.84, p = .010, p < .05$), as the mean SAP scores of students studying in Science High Schools ($X=15.32, Sd=3.81$) were lower than those of students studying in Vocational and Technical High Schools ($X=16.98, Sd=3.80$).

SAP also differs depending on grade level ($\chi^2(3, N=903)=12.35, p=.006, p < .05$), as the mean SAP scores of 3rd year students ($X=15.81, Sd=4.10$) were lower than those of both 2nd year ($X=16.80, Sd=3.71$) and 4th year students ($X=17.21, Sd=4.05$).

SAP does not significantly differ based on family type ($\chi^2(2, N=903)=3.06, p = .216, p > .05$). However, family attitude is a source of difference ($\chi^2(3, N=903)=31.54, p = .000, p < .05$). As a result of the analysis to determine the source of the differences, it was found that the mean SAP scores of students whose families

were Democratic-Concerned ($X= 16.12$, $Sd= 3.89$), were lower than those of students whose families were Unconcerned–Permissive ($X= 17.77$, $Sd= 3.69$) and Authoritarian–Tough–Strict ($X= 18.12$, $Sd= 3.60$).

Another source of difference is family income ($\chi^2(5, N=903)= 12.21$, $p = .032$, $p < .05$). It was found that the mean SAP scores of students whose family income was more than 3,001 TL ($X= 16.00$, $Sd= 3.91$) were lower than those of students whose family income was less than 950 TL ($X= 17.84$, $Sd= 3.73$).

Finally, sibling birth order was not found to affect students' proclivity toward substance abuse ($\chi^2(4, N=903)= 4.07$, $p = .396$, $p > .05$).

Discussion

It was determined as a result of this study that certain demographic factors affected high school students' proclivity toward substance abuse while others did not. Specifically, the results show that the mean SAP scores earned by male high school students were significantly higher than those earned by female students. In studies conducted, it was determined that substance use was differentiated according to gender and the rate of substance use of males was higher than females. (Güler et al., 2009; Hibell et al., 2007, p. 15; National Health Service [NHS], 2011, p. 17; Ögel, Taner, & Eke, 2006; Webb et al., 1998). In parallel with this finding, it was found that the tendency of substance use differ according to gender and the tendency of male's substance use is higher than female students. For instance, in their study on the risk of substance abuse at least once lifetime exposure to tobacco, alcohol, and drug use compared to gender, Ögel et al. (2006) emphasized that men are at a greater risk for all other factors except benzodiazepine use than women. In this context, that males exhibit higher rates of smoking, alcohol, and drug use rates than females can be explained by the fact that that it generally more socially acceptable for men to partake in such activities and that the social roles men fulfill are more likely to condone or encourage the use of such substances.

The study also found there to be a relation between students' proclivity toward substance abuse and the type high school they attend. Seeking to determine the source of this difference, researchers found that the mean SAP scores of students attending Science High Schools were lower than those of students attending Vocational and Technical High Schools. Since it is known that students attending Science High Schools in Turkey are more successful than those attending Vocational and Technical High Schools, this finding support the findings of previous studies in the literature showing that as academic success decreases, narcotic substance abuse increases (Çorapçioğlu & Ögel, 2004; Miller & Miller, 1997; Tokdemir, Aksu, & Baransel, 2003). The study also revealed there to be a significant relation between

grade level and SAP. Specifically, 3rd year students' mean SAP scores were lower than those of 2nd and 4th year students. In their studies of drug abuse by grade level, [Özmen and Kubanç \(2013\)](#) discovered that 2nd and 3rd year students' use of narcotic substances were relatively lower and [Taşçı et al. \(2005\)](#) found that smoking rates are higher among 3rd year high school students. A study by [Patton et al. \(2004\)](#) revealed that the lifetime substance abuse rate was almost twice as high in the middle-aged adolescence and three times higher in the late adolescence period. In the same study, substance use in the past months was found to be moderately high in middle-aged adolescence although was twice as high in late adolescence. In the current study, is the researchers discovered that of the four grades surveyed, 3rd year high school students earned the lowest and 4th year the highest mean SAP scores. As a result, although the relevant literature partially supports the findings of the present study, there is no consistency. [Erdemar and Kurupinar \(2014\)](#) stated that the majority of students in their study started to use narcotic substances during their secondary education and that the reason for this is because they are seeking social acceptance and because cigarettes and other substances facilitate friendships and social acceptance. During this period, a teenager wanting to be part of a larger group may think that he will lose his friendships by rejecting a proposal to smoke or use another substance. On the other hand, the teenagers' desire to prove themselves and the efforts they make to show that they have fully matured can also be postulated as reasons for the increased use of narcotic substances during this period. Furthermore, it is also known that the influence friends have increases during secondary education. In addition to teenagers' efforts to influence their environment and the opposite sex, changes in hormones can cause teenagers' enthusiasm to peak, leading them to pursue instant pleasures at the expense of their future. For this reason, teenagers' curiosity and desire for recreation may constitute important elements in regard to substance abuse.

No significant relation was found between high school students' family type (core, wide and fragmented family) and SAP. However, high school students who live in fragmented families were found to have a higher proclivity toward substance abuse than do students living in other family types. In this study, 77.0% (N = 695) of the students live in a nuclear family home, 20.0% (N = 181) live with extended family members, and 3.0% (N = 27) live in a fragmented family. Taking these percentages into consideration, since the number of students living in a fragmented family is significantly less than the number of students living in other family types, the study's results may be skewed. In future studies, it is recommended that this specific study be repeated while ensuring that different family types are equally accounted for. In this context, studies exist that support the findings of the current study. In his study, [Şen \(2011\)](#) found that compared to other family types, adolescents living in fragmented families, single-parent homes, and with relatives exhibited a higher frequency of smoking, alcohol, and cannabis use. [Hoffman \(2002\)](#) found that adolescents living in

a single-parent home or with step parents have a significantly higher risk of falling into substance abuse. Otten et al. (2008) reached a similar conclusion in their study. However, Pekşen et al. (2005) found that it made little difference whether one's parents were together or divorced or whether one had died among university students' smoking rates. As such, children raised in healthy families are more likely to become happy, self-confident, respectful, and successful individuals able to establish positive relationships with their environment both during and after adolescence. Unhealthy familial structures may lead to problems not only between parents and children but also between these same children and society. Children living in divided families or in families that do not provide sufficient care and support are at a greater risk of using narcotic substances to draw attention both their family and the community. Such children may seek out groups of friends to meet the needs for love in attention that they were unable to find in their families.

Another finding related to the family in the present study is that family attitude (i.e., authoritarian-rigid-strict, unconcerned-permissive, democratic-concerned, or negligent) and SAP are related. This study found that the mean SAP scores of adolescents living in democratic-concerned families were lower than those of adolescents living in unconcerned-permissive and authoritarian-rigid-strict families. In other words, adolescents living in authoritarian-rigid-strict and unconcerned-permissive families are at a greater risk of abusing narcotic substances. For instance, if families are unable to help children solve their problems, children will exhibit increasing amounts of negative behaviors whereas behavioral problems decrease as inter-family communication, emotional responses, family duties, behavioral control, attention, and participation in common family activities increase (Savi & Akboy, 2008). It is therefore emphasized that individuals who grow up experiencing distant, hostile, or conflicted family relationships have a higher likelihood of falling into substance abuse than those who grow up in warm and close families (Ateş & Akbaş, 2012). Similarly Bircan and Erden (2011) found that individuals experiencing drug addiction tend to have been raised in a more refusing and negative family environment. On the other hand, it is noteworthy that there is a significant relation between high parental control and lower rates of smoking, alcohol, and cannabis use in adolescents (Borawski et al., 2003; Choquet et al., 2008). In this sense, Coombs & Landsverg's study (1988) supports the findings of the current study. In their study, they emphasized that the parent-child relations are effective in controlling alcohol and substance use, that adolescents who use alcohol and other addictive substances are unable to communicate positively with their parents, unable to express themselves emotionally, and have strict rules in their home. In contrast to democratic families, there is a very strict implementation of the rules are determined by parents without discussing or negotiating them with their children in authoritarian families. What the child thinks is not taken into consideration in such families. Family members are often

unaware of each other's behaviors and thoughts in families where members have a limited and distant relationship with each other. Adolescents raised in such families and who have not yet acquired the ability to make the right decisions can easily make mistakes. Individuals who grow up in such families may seek the attention and compassion that was lacking in their families and use cigarettes, alcohol, or other narcotic substances in order to enter a certain group of friends.

A significant relationship was found to exist between family income level and SAP in the current study. Specifically adolescents whose family income was in excess of 3,001 TL earned significantly lower mean SAP scores than did students whose family income was less than 950 TL. Similarly, [Miller and Miller \(1997\)](#) emphasized that socioeconomic level is the main determinant of substance use in men. Several other studies found that substance used decreased as one's socioeconomic level increased ([Bolland, 2003](#); [Ögel et al., 2006](#); [Sidney, Beck, Tekawa, Quesenberry, & Friedman, 1997](#)). Contrary to these findings, [Poorasl et al. \(2007\)](#) and [Tot et al. \(2004\)](#) found that substance use increased as socioeconomic level is increased. [Yıldırım \(1997\)](#) found that smoking was more common among students from lower socioeconomic levels and that alcohol use was more frequent among students from higher socioeconomic levels. In the current study, high school students whose family income was high were found to be less inclined to use addictive substances compared to those with a lower family income. In terms of the relationship between socioeconomic, no consistent results exist in the literature. In this context, individuals are able to have the negative attitudes towards their family, future, and life when their income levels decreases. Therefore adolescents experiencing high levels of hopelessness may be more likely to turn to narcotic substances for relief. Moreover, it is thought that adolescents with low family income may be more inclined to use addictive substances due to having to cope with difficult living conditions, family problems due to economic troubles, and feelings of inadequacy.

Regarding the presence of substance use in the family, high school students in whose families substance use was present were found to have a significantly higher proclivity toward substances abuse than were students in whose family substance use was not present. There are many studies supporting this finding ([Drapela & Mosher, 2007](#); [Goodwin et al., 1977](#); [Görgün et al., 2010](#); [Griesbach et al., 2003](#); [Güler et al., 2009](#); [Kilpatrick et al., 2000](#); [Otten et al., 2008](#); [Pıçakçıefe, Keskinöglu, Bayar, & Bayar, 2007](#); [Turhan et al., 2011](#)). Studies researching of relationship between substance dependence and families have usually focused on the use of addictive substances among family members. Since the family constitutes an important socialization element, whether one's family members use addictive substances both directly and indirectly influences substance use in adolescents, as younger family members take as role-models family members who use addictive substances or may be exposed directly to such substances through the active use of or proposal by a

family member. Research in this area shows there to be a strong correlation between parental substance use and that of children (Herken, Özkan, & Bodur, 2000; Karatay & Kubilay, 2004; Ögel, Taner, & Eke, 2006; Ritter et al., 2002).

The last of this study's findings is that no significant relationship was found to exist between sibling birth order and SAP. Although the present study found no such relation, other studies in the literature have reached different conclusions (Argys, Rees, Averett, & Witoonchart, 2006; Horner, Andrade, Delva, Grogan-Kaylor, & Castillo, 2012; Power, 2012; Schierbeek, 1989). For instance, Mukangi's (2010) research on the role of birth order in substance use related disorders revealed that while the youngest child has a 33.3% likelihood of developing a substance use disorder, first and middle children have a 28.6% likelihood and single children have a 7.6% likelihood of doing so. In the current study, it was determined that single children are most likely to fall into substance abuse whereas second-born children are least likely. Children of such families may find themselves in a disadvantageous position because their parents are often unable to "say no" to them. Moreover, being center of interest in the family, parents behave childishly with their child and develop an understanding of discipline that takes into account the child by himself thereby causing the child to feel "like a fish out of water" due to the dissonance between home life and the outside world.

Being the center of the family, single children may develop the expectation of receiving the same level of attention that they receive at home from both their school and their friends. This intense expectation may cause such a child to remain on the outside, often changing friends or finding himself stuck in a single social clique. Such children may take great pains to keep their own friends, deprive themselves from others, and be inclined to fulfill their friends' requests without questioning whether they are right or wrong. In this case, it is thought that single children may be more inclined to use narcotic substances due to their desire for attention, acceptance, and approval from their friends.

The study's data were subject to a multiple linear regression analysis to determine the predictability of SAP in terms of gender and the presence of substance use in students and family members. Gender and family substance use explain 9% of students' proclivity toward substance abuse. The variables of gender, personal cigarette consumption, mother's cigarette consumption, and father's alcohol added to the model were found to add a meaningful contribution to the original model.

The study found that while high school students' scores measuring SAP significantly differ based on gender, type of high school, grade level, family income, and personal or family substance abuse, they do not significantly differ based on family type or sibling birth order.

Systematic educational programs can be offered to students beginning in middle school and emphasized during high school where they are made aware of the personal, physical, psychological, and legal repercussions and consequences of possession and use of narcotic substances, the characteristics of addictive substances and their hazards, withdrawal and poisoning syndrome.

In regard to psychological counseling and guidance services, providing students assertiveness training, channeling students' energies into sports activities, helping them to improve their communication skills, and developing psychological counseling and guidance programs to increase the level of social support students receive from their families, friends, and teachers can have a positive effect on reducing substance use.

In future studies, other socioeconomic variables (e.g., age, parental education status, social activities, and specific environmental factors) are in need of examination to further explain SAP. In addition, studies may be carried out to determine the differences between groups with low and high proclivities toward substance abuse.

Kaynakça/References

- Argys, L. M., Rees, D. I., Averett, S. L., & Witoonchart, B. (2006). Birth order and risky adolescent behavior. *Economic Inquiry*, 44(2), 215–233. <https://dx.doi.org/10.1093/ei/cbj011>
- Ateş, F. B. & Akbaş, T. (2012). Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliği ve yaşam kalitesi açısından incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(2), 337–352.
- Bircan, S. & Erden, G. (2011). Madde bağımlılığı: Aile ile ilgili olası risk faktörleri, algılanan ebeveyn kabul-reddi ve çocuk yetiştirme stilleri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(3), 211–222.
- Bjarnason, T., Davidaviciene, A. G., Miller, P., Nociar, A., Pavlakis, A., & Stergar, E. (2003). Family structure and adolescent cigarette smoking in eleven European countries. *Addiction*, 98(6), 815–824. <https://dx.doi.org/10.1046/j.1360-0443.2003.00395.x>
- Blackwell, D. L., Lucas, J. W., & Clarke, T. C. (2014). Summary health statistics for us adults: National health interview survey, 2012. *National Center for Health Statistics*, 10(260), 1–161.
- Bolland, J. M. (2003). Hopelessness and risk behaviour among adolescents living in high-poverty inner-city neighbourhoods. *Journal of Adolescence*, 26(2), 145–158. [https://dx.doi.org/10.1016/S0140-1971\(02\)00136-7](https://dx.doi.org/10.1016/S0140-1971(02)00136-7)
- Borawski, E. A., Ievers-Landis, C. E., Lovegreen L. D., & Trapl, E. S. (2003). Parental monitoring, negotiated unsupervised time, and parental trust: The role of perceived practices in adolescent health risk behaviors. *Journal of Adolescent Health*, 33(2), 60–70. [https://dx.doi.org/10.1016/S1054-139X\(03\)00100-9](https://dx.doi.org/10.1016/S1054-139X(03)00100-9)
- Brody, G. H., & Forehand, R. (1993). Prospective associations among family form, family processes, and adolescents' alcohol and drug use. *Behaviour Research Therapy*, 31(6), 587–593. [https://dx.doi.org/10.1016/0005-7967\(93\)90110-G](https://dx.doi.org/10.1016/0005-7967(93)90110-G)
- Ceyhun, B., Oğuztürk, Ö. & Ceyhun, A. G. (2001). Madde Kullanma Eğilimi Ölçeği'nin geçerlik ve güvenilirliği. *Klinik Psikiyatri*, 4, 87–93.

- Choquet, M., Hassler, C., Morin, D., Falissard, B., & Chau, N. (2008). Perceived parenting styles and tobacco, alcohol and cannabis use among French adolescents: Gender and family structure differentials. *Alcohol and Alcoholism, 43*(1), 73–80. <https://dx.doi.org/10.1093/alcalc/agg060>
- Coombs, R., & Landsverg, J. (1988). Parenting style and substance use during childhood and adolescence. *Journal of Marriage and Family, 50*(2), 473–482. <https://dx.doi.org/10.2307/352012>
- Çorapçıoğlu, A., & Ögel, K. (2004). Factors associated with ecstasy use in Turkish students. *Addiction, 99*(1), 67–76.
- Drapela, L. A., & Mosher, C. (2007). The conditional effect of parental drug use on parental attachment and adolescent drug use: Social control and social development model perspectives. *Journal of Child and Adolescent Substance Abuse, 16*(3), 63–87. https://dx.doi.org/10.1300/J029v16n03_04
- Erdamar, G. & Kurupınar, A. (2014). Ortaöğretim öğrencilerinde görülen madde bağımlılığı alışkanlığı ve yaygınlığı: Bartın ili örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16*(1), 65–84.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E., & Hyun, H. H. (2012). *How to design and evaluate research in education* (8th ed.). New York, NY: McGraw-Hill.
- Goodwin, D. W., Schulsinger, F., Knop, J., Mednick, S., & Guze, S. B. (1977). Psychopathology in adopted and nonadopted daughters of alcoholics. *Archives of General Psychiatry, 34*(9), 1005–1009. <https://dx.doi.org/10.1001/archpsyc.1977.01770210019001>
- Görgün, S., Tiryaki, A. & Topbaş, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi, 11*, 305–312.
- Griesbach, D., Amos, A., & Currie, C. (2003). Adolescent smoking and family structure in Europa. *Social Sciences and Medicine, 56*(1), 41–52. [https://dx.doi.org/10.1016/S0277-9536\(02\)00014-X](https://dx.doi.org/10.1016/S0277-9536(02)00014-X)
- Griffin, K. W., Botvin, G. J., Scheier, L. M., Diaz, T., & Miller, N. L. (2000). Parenting practices as predictors of substance use, delinquency and aggression among urban minority youth: Moderating effects of family structure and gender. *Journal of the Society of Psychologists in Addictive Behaviors, 14*(2), 174–184.
- Güler, N., Güler, G., Ulusoy, H. & Bekar, M. (2009). Lise öğrencileri arasında sigara, alkol kullanımı ve intihar düşüncesi sıklığı. *Cumhuriyet Tıp Dergisi, 31*(4), 340–345.
- Herken, H., Özkan, A. S. Ç. & Bodur, S. (2000). Öğrencilerde alkol kullanım sıklığı ve sosyal öğrenme ile ilişkisi. *Düşünen Adam, 13*(2), 87–91.
- Hernandez-Avila, C. A., Rounsaville, B. J., & Kranzler, H. R. (2004). Opioid-cannabis-and alcohol-dependent womens how more rapid progression to substance abuse treatment. *Drug and Alcohol Dependence, 74*(3), 265–272.
- Hibell, B., Guttormsson, U., Ahlström, S., Balakireva, O., Bjarnason, T., Kokkevi, A., & Kraus, L. (2007). *Substance use among students in 35 European countries* (The 2007 ESPAD Report). Stockholm: The Swedish National Institute of Public Health and European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA).
- Hoffman, J. P. (2002). The community context of family structure and adolescent drug use. *Journal of Marriage and Family, 64*(2), 314–330.
- Horgan, C., Skwara, K., & Strickler, G. (2001). *Substance abuse: The nation's number one health problem indicators for policy*. Princeton: The Robert Wood Johnson Foundation.
- Horner, P., Andrade, F., Delva, J., Grogan-Kaylor, A., & Castillo, M. (2012). The relationship of birth order and gender with academic standing and substance use among youth in Latin America. *Journal of Individual Psychology, 68*(1), 19–37.

- Karatay, A. G. G. & Kubilay, G. (2004). Sosyoekonomik düzeyi farklı iki lisede madde kullanma durumu ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Hemşirelikte Araştırma Geliştirme Dergisi*, 1(2), 57–70.
- Kilpatrick, D. G., Acierno, R., Saunders, B., Resnick, H. S., Best, C. L., & Schnurr, P. P. (2000). Risk factors for adolescent substance abuse and dependence: Data from a national sample. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 68(1), 19–30.
- Kubanç, Y., & Özmen, F. (2013). Opinions of school master and teachers on drug addiction–present situation and on advices in secondary schools. *Turkish Studies*, 8(3), 357–382.
- MacAndrew, C. (1986). Toward the psychometric detection of substance misuse in young men: The SAP Scale. *Journal of Studies on Alcohol*, 47(2), 161–166.
- Miller, D. S., & Miller, T. Q. (1997). A test of socioeconomic status as a predictor of initial marijuana use. *Addictive Behaviors*, 22(4), 1281–1297. [https://dx.doi.org/10.1016/S0306-4603\(96\)00059-7](https://dx.doi.org/10.1016/S0306-4603(96)00059-7)
- Mukangi, A. (2010). The role of birth order in substance related disorders. *Journal of Language, Technology and Entrepreneurship in Africa*, 2(2), 221–237. <http://dx.doi.org/10.4314/jolte.v2i2.61530>
- National Health Service. (2011). *Statistics on drug misuse: England*. England: Health and Social Care Information Centre.
- Otten, R., Engels, R. E., & Van den Eijnden, R. M. (2008). Smoking behavior in asthmatic and non-asthmatic adolescents: The role of smoking models and personality. *Substance Use & Misuse*, 43(3–4), 341–360. <https://dx.doi.org/10.1080/10826080701202833>
- Ögel, K., Taner, S. & Eke, C. Y. (2006). Onuncu sınıf öğrencileri arasında tütün, alkol ve madde kullanım yaygınlığı: İstanbul örnekleme. *Bağımlılık Dergisi*, 7, 18–23.
- Patton, G. C., Mcmorris, B. J., Toumbourou, J. W., Hemphill, S. A., Donath, S., & Catalano, R. F. (2004). Puberty and the onset of substance use and abuse. *Pediatrics*, 114(3), 300–306. <http://dx.doi.org/10.1542/peds.2003-0626-F>
- Pıçakçıefe, M., Keskinöglü, P., Bayar, B. & Bayar, K. (2007). Muğla Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin sigara içicilik sıklığı ve içiciliği arttıran nedenler. *Türk Silahlı Kuvvetleri Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(4), 267–272.
- Poorasl, A. M., Vahidi, R., Fakhari, A., Rostami, F., & Dastghiri, S. (2007). Substance abuse in Iranian high school students. *Addictive Behaviors*, 32(3), 622–627. <https://dx.doi.org/10.1016/j.addbeh.2006.05.008>
- Power, M. (2012). *Identifying birth order effects on adolescent risky behaviour* (Master's thesis, OttawaUniversity, Ottawa). Retrieved from <https://ruor.uottawa.ca/handle/10393/25473>
- Pekşen, Y., Canbaz, S., Sünter, A. T. & Tunçel, E. K. (2005). 19 Mayıs Üniversitesi Yaşar Doğu Beden Eğitimi ve Spor Yüksek Okulu öğrencilerinde sigara içme sıklığı ve etkileyen faktörler. *Bağımlılık Dergisi*, 6(3), 111–116.
- Ritter, J., Stewart, M., Bernet, C., Coe, M., & Brown, S. A. (2002). Effects of childhood exposure to familial alcoholism and family violence on adolescent substance use, conduct problems, and self-esteem. *Journal of Traumatic Stress*, 15(2), 113–122. <https://dx.doi.org/10.1023/A:1014803907234>
- Savi, F. & Akboy, R. (2008). Ön ergenlik dönemi davranış sorunları ile aile işlevleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *The International Journal of Research in Teacher Education*, 1(1), 28–41.
- Schierbeek, M. L. (1989). *Psychological birth position of adolescents abusing substances and attempting suicide* (Master's thesis, The University of Arizona). Retrieved from <https://repository.arizona.edu/handle/10150/277096>

- Sidney, S., Beck, J. E., Tekawa, I. S., Quesenberry, C. P., & Friedman, G. D. (1997). Marijuana use and mortality. *American Journal of Public Health, 87*(4), 585–590.
- Şen, M. (2011). Türkiye’de ergen profili. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi, 7*(27), 89–102.
- Taşçı, E., Atan, Ş. Ü., Durmaz, N., Erkuş, H., & Sevil, Ü. (2005). Kız meslek lisesi öğrencilerinin madde kullanma durumları. *Journal of Dependence, 6*(3), 122–128.
- Tokdemir, M., Aksu, A. & Baransel, A. (2003). Elazığ ilindeki lise öğrencilerinde psikoaktif madde kullanımı. *Fırat Tıp Dergisi, 8*(1), 23–28.
- Tot, S., Yazıcı, K., Yazıcı, A., Metin, O., Bal, N., & Erdem, P. (2004). Psychosocial correlates of substance use among adolescents in Mersin, Turkey. *Public Health, 118*(8), 588–593. <https://dx.doi.org/10.1016/j.puhe.2004.02.009>
- Tsuang, M. T., Bar, J. L., Harley, R. M., & Lyons, M. J. (2001). The Harvard twin study of substance abuse: What we have learned. *Harvard Review of Psychiatry, 9*(6), 267–279.
- Turhan, E., İnandı, T., Özer, C. & Akoğlu, S. (2011). Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi, 9*(1), 33–44.
- Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Madde Bağımlılığı İzleme Merkezi. (2014). *Türkiye uyuşturucu raporu*. Ankara: TC İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2014). *Türkiye sağlık araştırması*. Ankara: Türkiye İstatistik Kurumu.
- Uzbay, T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Türk Eczacılar Birliği Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi, 21*, 5–15.
- Webb, E., Ashton, C. H., Kelly, P., & Kamah, F. (1998). An update on British medical students’ lifestyles. *Medical Education, 32*(3), 325–331. <https://dx.doi.org/10.1046/j.1365-2923.1998.00204.x>
- World Health Organization. (2004). *Global health observatory (GHO) data: Prevalence of drug use disorders*. Retrieved from http://www.who.int/gho/substance_abuse/burden/drug_prevalence_text/en/
- Yıldırım, İ. (1997). Sigara, alkol ve uyuşturucu kullanan üniversite öğrencilerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 13*, 147–155.